

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЗАКАРПАТСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 25
Том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з філологічних наук відповідно до Наказу МОН України від 09.02.2021 № 157 (додаток 4)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Зимомря І. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Голова редакційної ради:

Палінчак М. М. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародної політики, декан факультету міжнародних економічних відносин, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Члени редколегії:

Бідзіля Ю. М. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри журналістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вереш М. Т. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гвоздяк О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри німецької філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Голік С. В. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Гжесяк Ян – д-р габ., професор Державної вищої професійної школи в Коніні, Конін, Польща

Девіцька А. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Добровольська О. Я. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології та перекладу, Національний транспортний університет

Мафтин Н. В. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Павлак Мірослав – д-р габ., професор, ректор, Державна вища професійна школа в Коніні, Конін, Польща

Печарський А. Я. – доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка, Львівський національний університет імені Івана Франка

Попович Н. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри полікультурної освіти та перекладу, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Рогач Л. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Фабіан М. П. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Чендей Н. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Чик Д. Ч. – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов і методики їх викладання, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet

Вченою радою Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет», протокол № 3 від 21.11.2022 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23097-12927Р,

видане Державною реєстраційною службою України 10.01.2018 р.

*Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)*

Офіційний сайт видання: www.zfs-journal.uzhnu.uz.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2663-4880 (print)
ISSN 2663-4899 (online)

© Ужгородський національний університет, 2022

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Матович О.О., Онищук І.Ю. ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ВЕРСІЇ ЛСП FACE В ОПИСІ ПЕРСОНАЖІВ-ІНОПЛАНЕТЯН (НА МАТЕРІАЛІ ЦИКЛУ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНИХ ОПОВІДАНЬ Р. БРЕДБЕРІ «МАРСІАНСЬКІ ХРОНІКИ»).....	7
Ніжнік Л.І. КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА ДЛЯ ОПИСУ КОНЦЕПТУ СУМНІВ.....	12
Олійник Л.В., Тарасенко О.Ю. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЛАКУН У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ТВОРУ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «ДВАНАДЦЯТЬ ОБРУЧІВ»	18
Остапчук І.І., Лобова О.К., Кукушкін В.В. КОНЦЕПТОСФЕРА WEATHER В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ.....	22
Павлюк Х.Т. ЕКОНОМІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	27
Popovich E.S., Tomenko M.G., Mykeshova G.P., Vorobiova E.V. THE FUNCTIONING OF “ABSOLUTE” VERBS IN THE ENGLISH BELLE-LETTRES TEXTS.....	31
Рій М.М. МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР «ЗАКОН»: ЛІНГВОПРАГМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ).....	36
Савченко О.В. ВІЛЬНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	42
Sivaieva O.S. PRESENTATION OF <i>HEALTH</i> IN THE MEDIA.....	49
Soroka Boyacioglu L.T., Kolych Kh.B. SEMELFACTIVE VERBS AND ACTIVITIES: CORPUS-CONTEXUAL AND COMPARATIVE ANALYSIS.....	54
Stefanova N.O. UNDERSTANDING OF THE CONCEPT GOOD IN THE CONTEXT OF THE NOOSPHERE DOCTRINE.....	58
Tkatschuk N.O., Malaschewsjska I.Ja. TEMPORALE KONSTRUKTIONEN DES DEUTSCHEN ALS MITTEL DER TEMPORALEN INTERPRETATION VON SÄTZEN	63
Tsapro G.Yu., Slipepushova A.I. FAMILY DISCOURSE IN ANIMATED SERIES.....	71

РОЗДІЛ 2

ФІННО-УГОРСЬКІ ТА САМОДІЙСЬКІ МОВИ

Талабірчук О.Ю. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УМІНЬ ГОВОРІННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	76
--	----

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Гнедкова О.Г., Авдєєва С.О., Шищук І.О. ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ БІБЛІЙНОГО ПОХОДЖЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.....	82
Логінова Л.В., Хугак А.Ш. ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У МОРСЬКІЙ СФЕРІ.....	87
Овчаренко Л.М. ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ СКЛАДНИК ЛІНГВОЕТНІЧНОГО БАР'ЄРУ І ЙОГО ВРАХУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ.....	91
Опуг М., Dobrovolska S., Panchyshyn S. HANDLING DIFFICULTIES OF TRANSLATING IDIOMS AND METAPHORS.....	98
Ostapenko S.A. TRANSPOSITION APPLICATION IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF “CORALINE” BY NEIL GAIMAN.....	102
Підгрушна О.Г. МОВНІ ТА ПОЗАМОВНІ АСПЕКТИ ЛОКАЛІЗАЦІЇ МУЛЬТСЕРІАЛІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО МУЛЬТСЕРІАЛУ MY LITTLE PONY: FRIENDSHIP IS MAGIC).....	107
Прятничка Т.В., Авраменко Н.В., Дуда О.І. АНАЛІЗ ЗАСОБІВ ПЕРЕКЛАДУ ПРЕЗЕНТНИХ ФОРМ CONTINUOUS УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	116
Rybina N.V., Koshil N.Ye., Huryla O.S. LEGAL ENGLISH AND ADAPTED LEGAL TEXTS IN THE ASPECT OF TRANSLATION INTO UKRAINIAN.....	121
Рябокін Н.О., Прохор О.А. WHITE PAPER ЯК ЖАНР ТЕКСТУ.....	124

ються як національні, так і міжнародні урядові установи, а також різні зацікавлені групи з перевезенням вантажів і пасажирів водним транспортом. Краще розуміння, в свою чергу, призведе до більшої міжнародної уніфікації морського права.

Висновки. Отже, в даній статті ми розібрали основні досягнення перекладатської діяльності в історії та стратегії її розвитку.

А також узагальнили важливість законодавчої стандартизації, налагодження більш тісних зв'яз-

ків між приватними організаціями та урядовими установами.

Морська логістика є ключовою діяльністю, що забезпечує здатність країни здійснювати міжнародну торгівлю, особливо у випадку відкритої, торговельної економіки. У глобальному масштабі на морські перевезення припадає понад 80% від загального обсягу світової торгівлі товарами; тому знання стандартизованої морської мови – англійської, має вирішальне значення для досягнення найкращого спілкування між «кораблем» і «берегом».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Walter O. Die Paradoxie einer Fachsprache. Der öffentliche Sprachgebrauch: Band. II. Stuttgart: Klett-Cotta, 1981. R. 44–57.
2. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад 2-е вид., виправл. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2004. С 284.
3. Strevens, P. (1988). ESP after twenty years: A re-appraisal. In M. Tikoo (Ed), ESP: State of art (1-13). SEAMEO Regional Language Centre
4. Valeontis K. & e. Mantzari (2006), The Linguistic of Terminology: Principles and Methods of Term Formation, 1st Athens International Conference on Translation and Interpretation. Translation: Between Art and Social Science, pp.13–14 October 2006.
5. Ковтун О. В. Особливості перекладу англійських авіаційних термінів українською мовою : матеріали III міжн. наук.-практ. конф. “Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції”, 2–3 квітня 2010 р. Київ : АграрМедіаГруп, 2010. С. 182–186.
6. Mellinkoff D. The Language of the Law. Boston: Little, Brown and Co, 1963. 526 p
7. Byrne J. Technical Translation: Usability Strategies for Translating Technical Documentation. Dordrecht: Springer, 2006. 280 p.
8. Tirkkonen-Condit S., Mäkisalo J., Immonen S. The translation process – interplay between literal rendering and a search for sense. Across languages and culture. V. 9 (1). 2008. P. 1–15.
9. California Western International Law Journal, Vol. 9, No. 2 [1979], Art. 13 «international uniformity in the maritime law».

УДК 81-116

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.2.17>

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ СКЛАДНИК ЛІНГВОЕТНІЧНОГО БАР'ЄРУ І ЙОГО ВРАХУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

ETHNOCULTURAL COMPONENT OF THE LINGUISTIC AND ETHNIC BARRIER AND ITS CONSIDERATION IN THE TRANSLATION PROCESS

Овчаренко Л.М.,

orcid.org/0000-0002-1152-3582

викладач кафедри української та іноземних мов

Національного університету фізичного виховання і спорту України

У статті зроблена спроба висвітлити актуальні питання впливу етнокультурної складової лінгвоетнічних відмінностей на зміст і загальну якість перекладу з однієї мови на іншу. Водночас, проаналізовані також ключові аспекти запропонованої до розгляду проблеми, зокрема – розкриті загальна структура та специфічні особливості лінгвоетнічних бар'єрів, притаманних для тієї чи іншої національної культури. Автор на конкретних прикладах доводить, що етнонаціональна культура і мова органічно пов'язані. І тому, зазначається у пропонованій статті, у процесі двомовної комунікації відбувається, разом і водночас, також і міжкультурна комунікація. Автором вона розглядається як результат професійної роботи перекладача, в ході якої відбувається подолання лінгвоетнічних бар'єрів,

що є невідмінною умовою якісного перекладу з однієї мови на іншу. А, отже, наголошується у статті, запорукою успішності і адекватності перекладу є знання етнолінгвістичних особливостей, етнонаціональних характеристик фольклору, звичок та звичаїв різних народів. Автор зазначає, що навіть коли суб'єкти спілкування володіють однією і тією ж мовою, вони часто не можуть повноцінно порозумітися, причиною чого є розходження деяких форм і змістів етнонаціональних культур. Автором пропонується поставлену тему висвітлювати в рамках дотримання ідентичності змістів обох текстів: який є об'єктом перекладу і який є результатом цього перекладу за умови подолання в них етнолінгвістичних бар'єрних чинників, що створюють проблеми у цій делікатній сфері. У статті розглянуті деякі дієві шляхи і практичні методи подолання лінгвоетнічного бар'єру у процесі перекладацької роботи. Таким чином, у пропонованій статті розглянуті ключові питання актуального нового наукового напрямку і, водночас, новітньої дисципліни – «міжетнічна міжкультурна мовна комунікація» у контексті сучасної лінгвістики, а саме: шляхів і методів оптимального усунення «етнолінгвістичного бар'єру» в процесі перекладу з однієї мови на іншу.

Ключові слова: етнокультурний складник; лінгвоетнічна адаптація; лінгвоетнічний бар'єр; міжкультурна комунікація; вихідна мова; мова перекладу.

The article attempts to highlight current issues of the influence of the ethnocultural component of linguistic and ethnic differences on the content and overall quality of translation from one language to another. At the same time, the key aspects of the proposed problem are analyzed, in particular, the general structure and specific features of linguistic and ethnic barriers inherent in a particular national culture are revealed. The author uses specific examples to prove that ethno-national culture and language are organically connected. Therefore, it is emphasized in the proposed article that in the process of bilingual communication there is, together and at the same time, also intercultural communication. The author considers it as a result of the professional work of a translator, during which the linguistic and ethnic barriers are overcome, which is a prerequisite for quality translation from one language to another. And, therefore, it is emphasized in the article, the key to the success and adequacy of translation is the knowledge of ethnolinguistic features, ethno-national characteristics of folklore, habits and customs of different peoples. The author notes that even when the subjects of communication speak the same language, they often can not fully understand, which is due to differences in some forms and meanings of ethno-national cultures. The author proposes to cover the topic within the framework of the identity of the contents of both texts: which is the object of translation and which is the result of this translation, provided that they overcome ethnolinguistic barriers that create problems in this delicate area. The article discusses some effective ways and practical methods of overcoming the linguistic and ethnic barrier in the process of translation. Thus, the proposed article examines the key issues of the current new scientific direction and, at the same time, the newest discipline - "interethnic intercultural language communication" in the context of modern linguistics, namely: ways and methods of optimal elimination of the "ethnolinguistic barrier" in the process of translation from one language into another.

Key words: ethnocultural component, linguoethnic adaptation, linguoethnic barriers, intercultural communication, source language, target language.

Постановка проблеми. Питання "лінгвоетнічного бар'єру" в плані його подолання шляхом адаптації культурного компоненту до особливостей мов, які задіяні в процесі перекладу, поставлені давно. На цьому наголошували більшість провідних вчених-лінгвістів. Зокрема, Б. Матезіус і В. Прохазка [8, с. 263–264] та інші чеські дослідники процесів перекладу постійно підкреслювали, що "переклад" – це не тільки заміна мови. Це ще й, водночас, функціональна заміна елементів культури. Численні заміни такого роду особливо часто супроводжують переклад художньої літератури, для якої найбільш притаманні образність і найвищий рівень культурного компоненту [4, с. 108–110]. Саме переклади творів художньої літератури у всі періоди цивілізаційного розвитку людства, в тому числі – і насамперед сьогодні, коли активізувалися перекладацькі студії, були і є максимально запитувані і вкрай актуальні. Вони продовжують перебувати у центрі уваги як теорії перекладу, так і його (перекладу) практичного здійснення. І в нашій статті на конкретних прикладах зроблена спроба показати, як це проявляється не просто у контексті заміни знаків однієї мови, вірніше кажучи – носіїв однієї лінгвокультури іншою, а з максимально можливим

збереженням відповідного етнокультурного компонента. У статті наголошується, що зазначений компонент є важливим ключовим складником, який необхідно постійно враховувати для подолання "лінгвоетнічного бар'єру". Тільки такий підхід, наголошується у статті, дає змогу спочатку вникнути у сутнісну основу тексту, що перекладається, і лише після цього більш конкретно зрозуміти і сприйняти образи, думки і картини дійсності, створені автором, а тепер адекватно відтворені перекладачем.

Аналіз досліджень. Вивчення проблем подолання лінгвоетнічного бар'єру стало більш предметним і активним з кінця 20-го ст., тобто в епоху бурхливого розвитку новітніх технологічних комунікацій і засобів зв'язку. Це було зумовлено також інтенсифікацією міжнародних відносин і співробітництва. Разом з тим, слід констатувати той факт, що дослідження такої вельми локальної теми, як врахування етнокультурного складника лінгвоетнічного бар'єру у процесі перекладу, майже відсутні. Ця тема лише побіжно чи опосередковано розглядалася як вченими-лінгвістами, так і науковцями-етнологами. Деякі з їх праць використані автором статті, зокрема таких зарубіжних авторів, як згадані вже вище Б. Матезіус

і В. Прохазка [11], а також А. Найда-Юджин [10], М. Хайдеггер [19], Д. Гудков [4], В. Макаров [9], А. Садохін [14], Ю. Степанов [16].

Певну увагу питанням адекватності перекладів у плані подолання лінгвістичного бар'єру тією чи іншою мірою приділили у своїх дослідженнях такі українські науковці: А. Боднар і Т. Верещагіна [2], Т. Гончаренко і Т. Нетецька [3], В. Жайворонок [5], Т. Кияк [6;7], І. Корунець [8], О. Ребрій [12], В. Ризун [13].

Провідні вітчизняні фахівці-лінгвісти розпочали, щоправда, досліджувати окремі аспекти висвітлюваної у нашій статті проблеми, наголошуючи, зокрема, що між етнокультурною комунікацією і викладанням іноземних мов діє взаємодоповнюючий зв'язок. Це пояснюється тим, що вивчення іноземної мови є, фактично, прямим контактом з іншою етнонаціональною культурою через її головний носій – національну мову. Дійсно, іноземна мова містить у собі ключові елементи певної етнонаціональної культури, лінгвістично кодує їх. За кожним словом і поняттям закріплюється суб'єктивне, притаманне лише даній мовній культурі, своєрідне відображення навколишнього світу [4, с. 16–18]. Разом з тим, з'явилися і продовжують розроблятися нові комплексні методики вивчення етнолінгвістичних особливостей міжкультурної комунікації у процесі вивчення іноземних мов [7, с. 73, 74]. Це теж може слугувати базою у вирішенні проблеми подолання лінгвістичного бар'єру у процесі перекладацької діяльності. Актуальні аспекти нашої теми висвітлює у ряді своїх праць відомий вчений-лінгвіст О. В. Ребрій. Так, зокрема, він слушно зазначає, що нерідко при перекладі спостерігається невідповідність визначень певних соціально-культурних ситуацій, які спричиняються різними національними, етноментальними чи морально-етичними нормами. Так, для перекладу один і той же факт об'єктивної дійсності може стати суттєвим суспільним чинником як для англійців, так і французів, однак лише у різних етнічних соціально-культурних умовах [12, с. 147]. В цілому позитивно оцінюючи цей доробок українських вчених-лінгвістів і відзначаючи їх працю, на жаль, слід констатувати, що означена проблема до сьогодні ще не стала об'єктом комплексного і всебічного дослідження, хоча вона залишається вкрай актуальною і гостро запитана практикою міжнародного співробітництва.

Постановка завдання. Пропонована стаття орієнтована на висвітлення і аналіз найбільш властивих розходжень у мовних (мовленнєвих, якщо точніше) картинах світу та мовно-лінгві-

стичного сприйняття дійсності у представників різних лінгвоетнічних спільнот і пошуку шляхів нейтралізації засобами перекладу етнокультурних бар'єрів, здатних викликати збої чи спотворення у процесі опосередкованої двомовної комунікації. Основними завданнями автор визначив такі:

– проаналізувати ключові, найбільш суттєві прояви впливу етнонаціональних соціально-культурних чинників на зміст і сам процес перекладу з однієї мови на іншу;

– вказати на вузлові моменти висвітлюваної проблеми, повернувши до них увагу всіх, хто професійно займається міжнародною мовно-культурною комунікацією, і насамперед, перекладацькою діяльністю;

– окреслити основні шляхи і методи подолання негативного впливу етнокультурних чинників на якість перекладу.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що прагнення зрозуміти чужі культури, чи їх носіїв, розібратися в культурних відмінностях і схожостях існує стільки часу, скільки існує культурне та етнічне розмаїття людства. До того ж, слід зазначити, що в процесі перекладу з однієї мови на іншу проблема дотримання змістовно-сислової цілісності, збереження культурного компоненту теж існує давно. Особливо ця складна проблема загострилася і актуалізувалася в сучасну епоху електронних носіїв мови та інтенсифікації міжнародного спілкування у глобальному масштабі.

У цьому контексті уявляється виправданим говорити про мовну свідомість як факт етнокультурного значення. Мова виступає тут як одна з форм фіксації цієї спадщини, оскільки саме вона розфарбовує, так би мовити, концептуальну модель світу в етнокультурні кольори за допомогою системи своїх знань та породжуваних ними асоціацій. За допомогою мов картина світу може змінюватися, поглиблюватися і т. д. Тобто тут діє відома тріада – "мова – дійсність – людина", де центром є людина як суб'єкт сприйняття, причому під людиною сприймаючою ми розуміємо не лише інтерпретатора-реципієнта, але й – об'єкт творчості; творця свого творіння [14, с. 137–139].

Хотілося б приділити трохи уваги у контексті подолання лінгвоетнічного бар'єру – проблемі, а вірніше – способам, створення світової мови на прикладі "есперанто". Створив її ще у 1887 р., як допоміжний засіб спілкування, поляк Л. Заменгоф (псевдонім – D-го Esperanto – той, що сподівається; звідси й назва мови). В її лексиці використано корені індоєвропейських мов – романських, германських і слов'янських. Граматика спрощена:

іменники мають закінчення "o" (sano – "здоров'я"), прикметники- "a" (sana – "здоровий"), прислівники "e" (sane – "здорово"). Дієслова змінюються за часами, способами і станами. Слова утворюються за допомогою однозначних суфіксів, префіксів і словотворення. Графіка побудована на латинській основі [17, с. 53]. Ця нова мова, яка вирізняється простою граматику, за задумом її творця, можливо, дійсно (принаймні так здавалося на початку) забезпечила, хоча б формально, рівноправне становище між тими, хто нею говорив, оскільки ні для кого не була б рідною. Але сьогодні "есперанто" у багатьох асоціюється з невдалою спробою створити мову міжнародного спілкування з метою кардинального подолання лінгвістичного бар'єру між людьми – носіями різних мов. Але, як засвідчила історія і лінгвістична практика, жодна із штучних мов, в тому числі – "есперанто", так і не стала по-справжньому "lingua franca", тобто мовою міжетнічного (міжнаціонального) спілкування. Адже мова – це не просто інструмент для обміну інформацією. Насправді її функція глибша – вона формує певну ідентичність. Через рідну мову люди передають те, ким вони є у дійсності, звідки вони походять, куди йдуть і у що вони вірять. Мови є носіями і світоглядних особливостей народів і ще багато чого, пов'язаного з людською сутністю та ментальністю. Футурологи припускають, що розвиток науки і технологій поступово перетворить людство на певну цілісність. Однак, цілком очевидно, що ми так і не заговоримо однією якоюсь мовою. До того ж, за наявності досконалих портативних синхронних перекладацьких пристроїв, прототипи яких вже є в наявності, це перестане бути проблемою.

До того ж, тут слід додати, що спроби встановити якийсь загальний "лінгвістичний закон", а творці штучних мов шукали чи намагалися винайти його, виявилися марними. Звичайно, не можна не погодитись, що певні лінгвістичні закономірності можуть проявлятися в одній конкретній мові, певній групі мов, чи в усіх без винятку мовах. Такі лінгвістичні закономірності, властиві всім мовам, належать до категорії "лінгвістичних універсалій". Починаючи з 19-го століття були спроби встановити єдиний "лінгвістичний закон", за яким визначався б загальний розвиток усіх мов світу. Але ці пошуки були безпідставними, бо загальний розвиток кожної мови зумовлений її суспільним функціонуванням, а не якимось окремим, хоч би й універсальним законом [18, с. 178].

Німецький вчений і мислитель 20-го століття М. Хайдеггер справедливо назвав мову "домівкою

буття" [19, с. 34]. Це яскраве і влучне визначення відображає суть і особливість мови як універсальної форми, що віддзеркалює у собі всі духовні набуття народу, який є носієм цієї мови, весь його історичний досвід, усі сфери його життєдіяльності. Національна мова відображає специфіку певної етнічної культури, а відтак, і особливість історичного буття народу. Все це означає, що мова є суттєвим засобом і, водночас, найбільш наочним показником національної самоідентифікації [15, с. 453–455].

Отже, ми мусимо постійно усвідомлювати, наскільки складним є процес подолання лінгвістичного бар'єру, яких він вимагає ґрунтовних знань, етичного такту і толерантності.

У сучасну епоху ми спостерігаємо значну активізацію у лінгвістиці антропологічного підходу до проблем лінгвоетнічної адаптації, комплексного врахування людського фактору у подоланні лінгвоетнічних бар'єрів. І характерно, що мова виразніше виступає ключовим знаком приналежності її носіїв до певної етнокультурної спільноти. Мовний і культурний пласти носіїв мови відразу ж фіксують появу нових слів, які швидко й усвідомлено поширюються серед комунікантів. Далі вони, зазвичай, тиражуються мас-медіа, рекламними виданнями, використовуються певними групами людей, проникають у різні соціальні кола носіїв мов різних країн. Це все підтверджує ту закономірність, що у мові існують форми, які відображають різноманітні особливості взаємовідносин як людей різної етнічної приналежності, так і цілих національних держав. Адже людина живе у певному культурно-мовному соціумі, в якому діють багатоманітні ієрархічні організовані зв'язки між людьми, які ґрунтуються саме на лінгвістичній основі – мовному середовищі [1, с. 15, 35].

Як ми вже зазначали вище, особливе місце в контексті розкриття нашої теми посідає художній переклад, адже він має у своєму змісті найбільш потужний і складний за всіма своїми чинниками "культурний компонент". На думку фахівців, художній переклад – це одна з найважливіших складових лінгвістичної міжкультурної комунікації [4, с. 41].

Що стосується постаті перекладача, то він виступає, по-суті, в ролі передавальної ланки між двома іншомовними культурами. І тут відкривається часто наскільки глибоке значення цієї самовідданої і благородної праці, що перекладач стає в один ряд з власне автором оригіналу, а то й перевершує його [6, с. 59].

Головна мета – взаємопроникнення і взаємозбагачення культур, незважаючи на всі лінгво-

етнічні бар'єри, може бути досягнута лише тоді, коли перекладач буде, так би мовити, викладатися у своїй роботі до кінця і високо підняти планку творчості. Цього настійливо вимагає те, що в художньому перекладі (а особливо – поетичному) відразу постають проблеми точності і буквализму. Тобто, можна перекласти будь-який текст дуже точно і дуже буквально, однак, це не буде мати нічого спільного ні з літературою, ні з культурою, ні, нарешті, із стилем та манерою письма автора. Аби цього не трапилось, перекладач повинен у буквальному розумінні слова впроваджувати себе в культуру чужого етносу і засобами своєї власної культури, у поєднанні з художньою уявою, об'єднувати у перекладі образні і семантичні особливості оригіналу з традиційними формами власної рідної мови та притаманною їй образною символікою. І головне – вгадати і постаратися передати дух і сутність оригіналу [9, с. 97–98]. Якщо проаналізувати структуру "лінгвоетнічного бар'єру", то слід зазначити, що він складається з низки різнорідних чинників. Але слід вказати, насамперед, на розбіжність системи вихідної (початкової) мови далі-(ВМ) і системи перекладеної мови, тобто мови, на яку перекладають (далі ПМ). Зазначена розбіжність проявляється, в першу чергу, в неспівпадінні мовних норм, тобто "узусів"¹ носіїв ВМ і ПМ. На практиці культура більшою чи меншою мірою інтегрується у мові чи стереотипах мовної поведінки, які мають змішану лінгвокультурну природу [8, с. 38]. Практика засвідчує, що у структурі лінгвоетнічного бар'єру всі чинники діють одночасно. Разом з тим, слід мати на увазі, що система і норма мови пов'язані з культурою не напряму, а опосередковано. Оскільки духовна культура кожного народу (нації) виражається у його рідній мові, то система і норми мови здійснюють вплив на цю культуру. Відмінності мовних систем носіїв ВМ і носіїв ПМ можуть зробити дослівний переклад неможливим. Так, зокрема, на протиставленні двох мовних категорій, однієї з яких немає в іншій мові, побудований зміст багатьох художніх творів. Тут діє складний механізм адаптації текстів, втілених у різномовні форми, але споріднених за своїм змістом. Тобто тут діє своєрідний фільтр рідної мови. Він пропускає те, що реально існує у мові і функціонує у мовленні, і "відфільтровує" ті елементи, які реально у даній мові не існують і у мовленні не вживаються [13, с.26]. На практиці, як зазначають фахівці-лінгві-

сти, внаслідок відмінностей у нормі та узусі ВМ і ПМ відмова від використання у перекладі найбільш близького за змістом відповідника слову оригіналу відзначається регулярно. Ось такі приклади для ілюстрації: Constellation Milky Way: "Молочний шлях" у перекладі з англійської. А в українців назва цього сузір'я – "Чумацький шлях": така назва склалася історично – це був зор'яний орієнтир для українських чумаків, які їздили в Крим по сіль. Або наступне: To be born with a silver spoon in the mouth. А українською мовою – "народитися в сорочці", а не "з срібною ложкою в роті", як у англійців. Нерідко використання найточнішої відповідності цілком можливе, але більш узуальним виявляється інший варіант. Так, наприклад, в англійському оригіналі: "East or West home is best (буквально – "Схід чи захід, а вдома найкраще"). Для порівняння – український відповідник: "В гостях добре, а вдома краще". І далі ще такі характерні приклади:

– Mother tongue: буквально – "язик" (анатомічний орган рота), а українською вживаємо у значенні – "рідна мова".

– To learn by heart: буквально – "вчити серцем", українською – "вчити напам'ять".

– Mother in law – мати "за законом", а українською – "свекруха".

– Son in law – "син за законом", українською – "зять".

Daughter in law – "донька за законом", українською – "невістка".

Властиво те, що фрази у нашій мові у значній мірі більш стереотипні. А поняття "стереотипу" тісно пов'язане з поняттям "узусу", який відображає мовні звички носіїв цієї мови. Саме у сфері узусу найбільш яскраво проявляється зв'язок мови і культури. Так, на думку відомого вченого-лінгвіста Ю. С. Степанова, принципи відбору мовних засобів із загальнонаціонального мовного здобутку та їх організація лежать у сфері соціального, "не в мові, а поза нею, в організації самого суспільства" [16, с. 24].

Слід зазначити, що при перекладі художньої прози, а саме в ній домінує вплив культурного компоненту в етнолінгвістичному бар'єрі, який є предметом розгляду у нашій статті, виникають основні труднощі. Так, відтворення тут оригіналу при перекладі узуально нерівноцінними засобами спотворює стилістичні параметри тексту. Розходження узусів, діючих у структурних носіях лексики ПМ, стосується не лише особливостей вживання окремих слів з культурним компонентом. Вони діють також в стійких словосполученнях, особливо – в специфічно національних

¹ Узус (лат. usus "застосування, звичай, правило") – загальноприйняте носіями даної мови вживання мовних одиниць, (слів, стійких зворотів, форм, конструкцій). Поняття тісно пов'язане з поняттями мовної норми і мовної системи.

фразеологізмах. Як одну із специфічних ознак останніх, фахівці вказують на їх "неперекладаність". Однак, ця ознака вже знаходиться в іншій площині досягнення цілі (адекватного перекладу), оскільки "буквальний" зміст, тобто пряме номінативне значення слів, що входять до складу ідіом, вже не сприймається носіями мови. Частіше за все це відбувається внаслідок втрати реалії, що виражається конкретним словом, наприклад:

– *A saintis words and cat's claws* (буквально – "святі слова і котячі кігті. – Українському аналогу відповідає вислів: "м'яко стеле та твердо спати").

– *To keep changing one's mind* (буквально – "змінювати думку занадто часто". Аналог в українців: "П'ять п'ятниць на тиждень").

– *Pie in the sky* – "пиріг у небі". Це означає щось реально недосяжне, що в підсумку спонукає до чогось дійсно доступного – за українським висловлюванням: "Краще синиця в руці, ніж журавель в небі".

– *To keep body and soul together* (буквально – "тримати тіло і душу разом". А українська аналогічна фраза має такий зміст: "Ледве зводити кінці з кінцями").

Отже, як можна переконатися на конкретних прикладах, у фразеологізмах з етнокультурним компонентом значення виражають особливі риси народу, його пристрасі та національні звичаї.

У світлі вищесказаного що хотілося б додати про згадуваний нами "узус". Основне тут те, що він має розглядатися як сутнісна форма правил мовної поведінки людини. Їх дотримання являє собою необхідну передумову для того, аби вона – ця сутнісна форма стала елементом суспільної практики у такій делікатній сфері і адекватно сприймалася суспільством.

І ще про один важливий чинник лінгвоетнічного бар'єру – розходження преінформаційних запасів носіїв ВМ і ПМ. Він виникає у зв'язку з недостатністю у носіїв ПМ спектру знань, які створюють культурно-історичне тло твору на ВМ. Іншими словами, зазначений чинник пов'язаний із розходженням запасів етнолінгвістичних знань, що використовуються при сприйнятті та інтерпретації текстів.

Кожний із факторів (чинників) культурного компоненту лінгвоетнічного бар'єру має свою специфіку, свої "антикомунікативні" властивості. Це перешкоджає спілкуванню носіїв ВМ і ПМ без участі якогось мовного посередника. Відповідно і нездійснена належним способом нейтралізація того чи іншого із цих чинників по-різному (з різною негативною силою) відбивається на двомовній комунікації з перекладом, на його

якості. І перекладачеві доводиться долати лінгвоетнічний бар'єр, зіштовхуючись з одвічною проблемою перекладу, безпосередньо пов'язаною з таким завданням, як адекватне відтворення національних особливостей оригіналу. Радикальним способом вирішення даного питання є, знову ж таки, спосіб адаптації. Суть його полягає в тому, що в процесі літературної комунікації мовного контакту, так би мовити, "відправника" і "отримувача" за допомогою літературного тексту перекладач зближує дві контактуючі соціально-культурні сфери. Художній твір, як продукт однієї із сфер його відображення, потрапляючи в іншу, чужу сферу пристосування, адаптується до семантичних і стилістичних структур тексту оригіналу. Таку адаптацію прийнято називати лінгвістичною [13, с. 52].

Таким чином, у процесі якісного, фахового перекладу адаптується, в першу чергу, те, що заважає розумінню оригіналу і що вже в адаптованому вигляді не спотворює образну систему твору. Адаптація, в основі якої лежить пристосування художнього твору до відображення об'єктивної дійсності в залежності від соціально-культурних умов суспільного буття народу (нації), на мову якого здійснюється переклад, називається соціально-культурною адаптацією твору. Вона тісно пов'язана з еквівалентністю соціально-культурних ситуацій. Її мета – динамічна еквівалентність між висловлюваннями оригіналу і перекладу [10, с. 161].

Висновки. На заключення, підсумовуючи висвітлене у статті, ми приходимо до висновку, що кваліфікований перекладач повинен приступати до перекладу складних текстів лінгвоетнічного характеру лише за умови наявності в нього спеціальної підготовки для роботи над ним.

Ми переконалися в тому, що необхідність нейтралізації кожного з чинників лінгвоетнічного бар'єру детермінується його власною "антикомунікаційною" специфікою. Сутність останньої виражається у тих перешкодах для двомовної комунікації з перекладом, які виникають у випадках, коли той чи інший чинник лінгвоетнічного бар'єру не нейтралізований чи нейтралізований недостатньо мірою.

Узагальнюючи викладений у пропонованій статті матеріал, маємо відзначити, що в лінгвоперекладацькій роботі проблема адекватної передачі відображених у відповідних текстах елементів національної культури – найбільш складний і ще недостатньо вивчений компонент перекладацької діяльності. Це все має бути предметом подальших досліджень вчених-лінгвістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації і врахування міжнародного досвіду. К., 2004. 312 с.
2. Боднар А.Я., Верещагіна Т.О., Проблеми міжкультурної комунікації у викладанні іноземної мови ВНЗ. *Наукові записки. Т. 71. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 16–18.
3. Гончаренко Т.Е. Нетецкая Т.Н. Практические методики обучения аспектам межкультурной коммуникации на занятиях английского языка. *Образование в многокультурном обществе: традиции и инновации* : материалы V Междунар. сем. Симферополь, 2006. С. 73–74.
4. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. М., 2003. 288 с.
5. Жайворонок В.В. Українська етнологістика. К., 2007. 262 с.
6. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Теорія і практика перекладу. Німецька мова. Вінниця, 2006. 592 с.
7. Кияк Т.Р. Фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження. *Іноземна філологія*. Львів, 2009. Вип. 121.
8. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003. 448 с.
9. Макаров В. Лингвистические аспекты межкультурной коммуникации в проблематике художественного перевода. *Этничность и власть* : материалы VI Междунар. семинара (14–16 мая 2007 г., г. Ялта, Алушка). Симферополь, 2008.
10. Найда Юджин А. К науке переводить. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*. М., 1978.
11. Празький лінгвістичний гурток. *Літературознавча енциклопедія* : у 2 томах, т. 2. К., 2007.
12. Ребрій О.В. Евристичний підхід до прийняття рішень в перекладі. *Філологічні трактати: науковий журнал*. Суми: СумДУ, 2010. Т. 2, вип. 1. С. 147.
13. Ризун В.В. К вопросу о социально-культурной адаптации художественного произведения. *Теория и практика перевода*. К., 1982.
14. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации. М., 2005. 310 с.
15. Соціальна і гуманітарна політика: підручник / (авт. кол.: В. П. Трощинський, В.А. Скуратівський, М.В. Кравченко та ін.) ; за заг. Ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського. К. : НАДУ, 2016. С. 453–455.
16. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания. 2-е изд., перераб. М., 1975. 271 с.
17. Українська радянська енциклопедія : у 12 т. К. : Гол. Редакція УРЕ, 1979. Т.4. Есперанто. С. 53.
18. Українська радянська енциклопедія : у 12 т. К. : Гол. Редакція УРЕ, 1981. Т.6. Лінгвістичний закон. С. 178.
19. Хайдеггер М. Бытие и время = Sein und Zeit. Харьков : Фолио, 2003.

HANDLING DIFFICULTIES OF TRANSLATING IDIOMS AND METAPHORS

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ІДИОМ ТА МЕТАФОР

Опир М.,

orcid.org/0000-0002-0233-7227

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Lviv National Environmental University*

Dobrovol'ska S.,

orcid.org/0000-0002-2389-4890

*Candidate of Economic Sciences, Acting Associate Professor,
Chief of the Department of Foreign Languages
Lviv National Environmental University*

Panchyshyn S.,

orcid.org/0000-0001-9444-4232

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Language
Lviv National Environmental University*

The article outlines peculiarities and difficulties faced by translators when dealing with idioms and metaphors. Idioms and metaphors are of wide use in any language and a skillful translator should be accurate in translating them in order not to impair the effect of such phrases as their aim is to make language more vivid, more expressive and bright. A particular attention is paid to the skills and competences translators need to develop in order to provide the adequate translation of phraseological units. They should well know rules of the language, as well as the reality in the society of the language carriers, because these factors significantly influence the pragmatic aspect of translation and show the translator's proficiency. The work describes methods and techniques which can be used to provide an adequate translation, as well as commandments for professional translators. Among the most used methods, the following are worth consideration, namely descriptive translation, searching equivalent in the target language, equivalent idiom, absolute equivalents, relative equivalent. The authors provide several examples of using the different ways of translating idioms and metaphors from the English language into Ukrainian. A great focus is made on the cultural component which significantly influences the essence and idea of idioms and therefore, should be considered in translating. In that context, the work outlines two models of developing profession competence of translators. Comparison of the two models confirms their intention to practical aspects of translation by highlighting in particular the personal skills that a translator should develop. It is however also necessary to pay attention to the explicit ability to achieve equivalence at lexical, semantic, textual (discursive), pragmatic, cultural level that is required from a translator. It is concluded that translation of idioms is rather complicated as it needs developing translation competence and skills, alongside linguistic competence, which is taken to represent knowledge of and ability to use the formal resources from which well-formed, meaningful messages may be assembled and formulated.

Key words: idiom, metaphor, source language, target language, phraseological unit, translation.

У статті окреслено особливості та труднощі, з якими стикаються перекладачі при роботі з ідіомами та метафорами. Ідіоми та метафори широко вживаються у різних мовах, і перекладач повинен бути особливо уважним при їх перекладі, щоб не зруйнувати очікуваний ефект від вживання таких фраз, оскільки їхня мета – зробити мову яскравішою, виразнішою та живою. У роботі особливу увагу приділено навичкам і компетенціям, які необхідно розвивати перекладачам, щоб забезпечити адекватний переклад фразеологічних одиниць. Вони повинні добре знати правила мови, а також реалії суспільства носіїв мови, оскільки ці фактори суттєво впливають на прагматичний аспект перекладу та свідчать про майстерність перекладача. У роботі описуються методи та прийоми, які можуть бути використані для забезпечення належного перекладу та основні постулати професійних перекладачів. Серед найбільш використовуваних методів варто звернути увагу на такі як описовий переклад, пошук еквівалента в цільовій мові, використання фразеологічного аналога, абсолютний еквівалент, та відносний еквівалент. Автори статті пропонують кілька прикладів використання перелічених способів перекладу ідіом і метафор з англійської мови на українську. Велика увага приділяється культурному компоненту, який суттєво впливає на зміст та ідею ідіом, а отже, має бути врахований при їх перекладі. У цьому контексті в роботі окреслено дві моделі розвитку професійної компетентності перекладачів. Порівняння двох моделей підтверджує їхню спрямованість на практичні аспекти перекладу, висвітлюючи, зокрема, особисті навички, які має розвивати перекладач. Однак також необхідно звернути увагу на здатність досягти еквівалентності на лексичному, семантичному, текстовому (дискурсивному), прагматичному та культурному рівнях. Зроблено висновок, що переклад ідіом є досить складним завданням, оскільки воно потребує розвитку перекладацької компетенції та навичок, а також лінгвістичної компетенції, яка сприймається як знання та вміння використовувати формальні ресурси, з яких можна зібрати та сформулювати змістовні повідомлення.

Ключові слова: ідіома, метафора, мова оригіналу, цільова мова, фразеологічна одиниця, переклад.